

మహిళా సాధికారత & శిశు సంక్షేమం - ముఖ్యమైన పథకాలు (Exam Notes)

ప్రభుత్వం మహిళలు మరియు పిల్లల కోసం **Life-cycle Approach** (జీవిత చక్ర విధానం) అనుసరిస్తోంది. దీనిని మూడు ప్రధాన గొడుగు పథకాల (Umbrella Schemes) ద్వారా అమలు చేస్తున్నారు.

1. మిషన్ శక్తి (Mission Shakti)

మహిళల భద్రత మరియు ఆర్థిక స్వయంప్రతిపత్తి కోసం దీనిని రెండు విభాగాలుగా విభజించారు:

- **సంబల్ (Sambal) - భద్రత కోసం:**
  - **One Stop Centres (OSCs):** హింసకు గురైన మహిళలకు వైద్య, న్యాయ, పోలీసు సాయం ఒకే చోట అందించడం.
  - **మహిళా హెల్ప్‌లైన్ (181):** 24/7 అత్యవసర సేవలు.
  - **నారీ అదాలత్:** స్థానిక స్థాయిలో వివాదాల పరిష్కారం కోసం ఏర్పాటు చేసిన అనధికారిక కోర్టులు.
- **సామర్థ్య (Samarthya) - సాధికారత కోసం:**
  - **PMMVY (ప్రధాన మంత్రి మాతృ వందన యోజన):** మొదటి బిడ్డకు ₹5,000 (రెండు విడతలు), రెండో బిడ్డ అమ్మాయి అయితే ₹6,000 (ఒకే విడత) నగదు ప్రోత్సాహం.
  - **పాలన (Palna):** పని చేసే తల్లుల పిల్లల కోసం డే-కేర్ సెంటర్లు (Creche).
  - **శక్తి సదన్:** అక్రమ రవాణాకు గురైన మహిళలకు ఆశ్రయం మరియు పునరావాసం.
  - **SHe-Box Portal:** పని ప్రదేశాల్లో లైంగిక వేధింపుల నివారణ మరియు ఫిర్యాదుల కోసం డిజిటల్ ప్లాట్‌ఫారమ్.

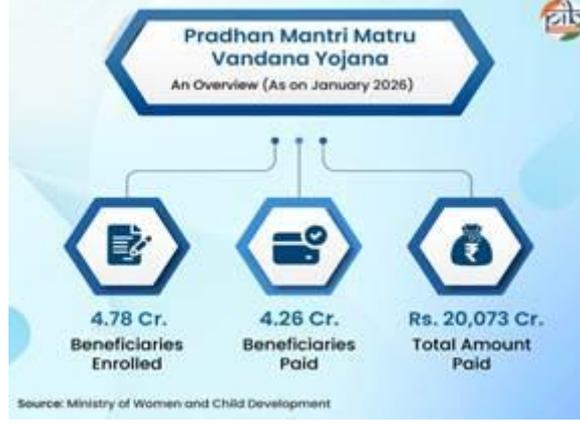
2. సాక్షం అంగన్‌వాడీ & పోషన్ 2.0 (Saksham Anganwadi & Poshan 2.0)

మహిళలు మరియు పిల్లల్లో పోషకాహార లోపాన్ని (Malnutrition) తగ్గించడం దీని లక్ష్యం.

- **లబ్ధిదారులు:** 0-6 ఏళ్ల పిల్లలు, గర్భిణీలు, బాలింతలు మరియు కిశోర బాలికలు (Adolescent Girls).
- **పోషణ్ అభియాన్:** మార్చి 8, 2018న ప్రారంభమైంది. స్టంటింగ్ (Stunting), రక్తహీనత (Anaemia) తగ్గించడం ప్రధాన లక్ష్యం.
- **పోషణ్ ట్రాకర్ యాప్:** లబ్ధిదారుల డేటాను రియల్-టైమ్ మోనిటరింగ్ చేయడానికి ఉపయోగిస్తారు.
- **పోషణ్ భీ పథాయ్ భీ:** అంగన్వాడీలను కేవలం పోషకాహార కేంద్రాలుగానే కాకుండా, ప్రాథమిక విద్యా కేంద్రాలుగా (ECCE) మార్చడం.
- **PM POSHAN:** పాఠశాల విద్యార్థులకు వేడి చేసిన పాష్టికాహారం అందించే పథకం (గతంలో మధ్యాహ్న భోజన పథకం).

3. మిషన్ వాత్సల్య (Mission Vatsalya)

ఇది పూర్తిగా శిశు సంక్షేమం మరియు రక్షణ కోసం ఉద్దేశించబడింది.

- అనాథలు, అక్రమ రవాణాకు గురైన పిల్లల రక్షణ.
- **చెల్డ్ హెల్ప్ లైన్**: ఇది ఇప్పుడు **ERSS-112** తో అనుసంధానించబడింది.
- **CARINGS**: దత్తత (Adoption) ప్రక్రియను సులభతరం చేసే పోర్టల్.

ముఖ్యమైన గణాంకాలు & సూచీలు (Data for Mains/Prelims)

సూచిక (Indicator)	పాత గణాంకాలు	తాజా గణాంకాలు (2026 Report)
MMR (మాతృ మరణాల రేటు)	130 (2014-16)	93 (2019-21)
SRB (లింగ నిష్పత్తి - జనన సమయంలో)	918 (2014-15)	929 (2024-25)
U5MR (ఐదేళ్ల లోపు మరణాల రేటు)	48 (2015)	28 (2023)
NMR (నవజాత శిశు మరణాల రేటు)	28 (2015)	17 (2023)

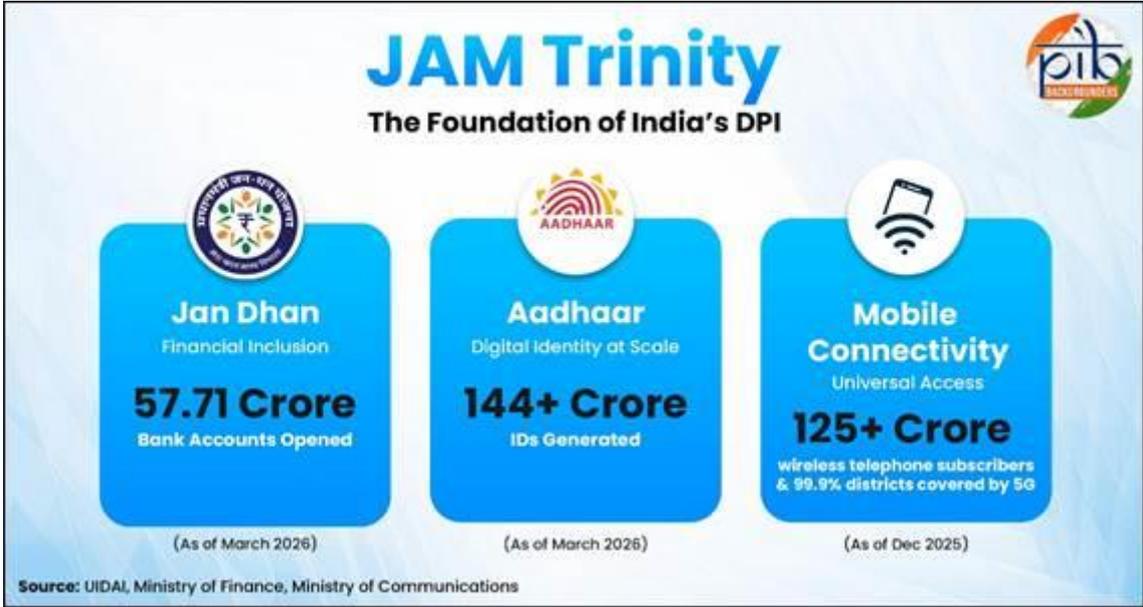
విద్య మరియు నైపుణ్యాభివృద్ధి పథకాలు

- **బేటీ బచావో బేటీ పఠావో (BBBP)**: 22 జనవరి 2015న ప్రారంభం. లింగ వివక్షను అరికట్టడం లక్ష్యం.

- కస్తూర్బా గాంధీ బాలికా విద్యాలయ (KGBV): 6 నుండి 12 తరగతి వరకు వెనుకబడిన వర్గాల బాలికలకు నివాస విద్య.
- విజ్ఞాన్ జ్యోతి స్కీమ్: STEM (Science, Technology, Engineering, Maths) రంగాల్లో బాలికల భాగస్వామ్యాన్ని పెంచడం.
- నవ్య (NAVYA): జూన్ 24, 2025న ప్రారంభం. 16-18 ఏళ్ల బాలికలకు డిజిటల్ మార్కెటింగ్, AI వంటి ఆధునిక రంగాల్లో నైపుణ్య శిక్షణ.
- సూపర్ న్యూమరరీ సీట్లు: IITలు మరియు NITలలో మహిళల ప్రవేశాలను 20% పైగా పెంచడానికి అదనపు సీట్ల కేటాయింపు.

భారతదేశ డిజిటల్ పబ్లిక్ ఇన్ఫ్రాస్ట్రక్చర్ (DPI) - సమగ్ర విశ్లేషణ

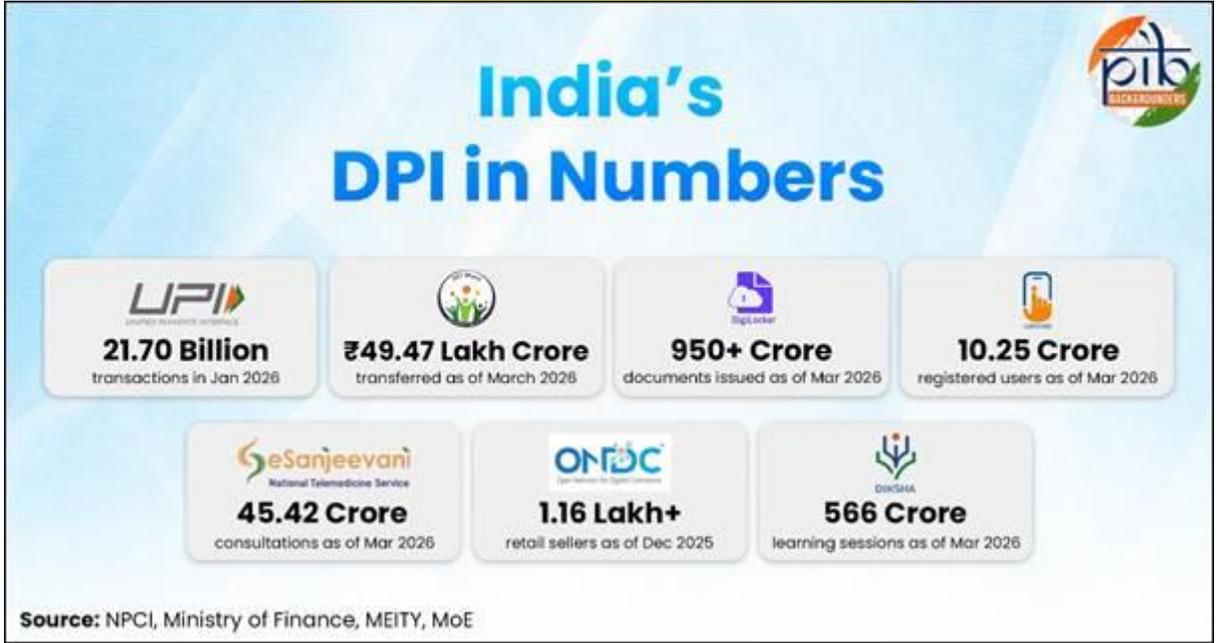
డిజిటల్ పబ్లిక్ ఇన్ఫ్రాస్ట్రక్చర్ (DPI) అనేది ఆధునిక సమాజానికి వెన్నెముక వంటిది. ఇది కేవలం సాంకేతికత మాత్రమే కాదు, పౌరులకు సేవలను వేగంగా, పారదర్శకంగా అందించే ఒక వ్యవస్థ.

1. పునాది: JAM ట్రినిటీ (JAM Trinity)

భారతదేశ DPI మూడు ప్రధాన స్తంభాలపై ఆధారపడి ఉంది:

- **J - జన ధన్ (Jan Dhan):** ఆర్థిక అంతర్భాగ్యం (Financial Inclusion) కోసం బ్యాంక్ ఖాతాలు. (57.71 కోట్ల ఖాతాలు - మార్చి 2026 నాటికి).
- **A - ఆధార్ (Aadhaar):** బయోమెట్రిక్ ఆధారిత డిజిటల్ గుర్తింపు. (144 కోట్ల పైగా ఆధార్ కార్డులు).
- **M - మొబైల్ (Mobile):** సేవలను పౌరుల చెంతకు చేర్చే సాధనం. (125.87 కోట్ల వైర్లెస్ చందాదారులు).

2. ఇండియా స్టాక్ (India Stack) - కీలక విభాగాలు

ఇండియా స్టాక్ అనేది ఓపెన్ APIల ఆధారంగా నిర్మించబడిన డిజిటల్ నెట్వర్క్. దీనిని మూడు రకాలుగా విభజించవచ్చు:

A. ఆర్థిక మౌలిక సదుపాయాలు (Economic DPI)

- **UPI (Unified Payments Interface):** ప్రపంచంలోనే అతిపెద్ద రిపైల్ పేమెంట్ సిస్టమ్. జనవరి 2026లో 21.70 బిలియన్ లావాదేవీలు జరిగాయి. ప్రపంచ రియల్-టైమ్ పేమెంట్స్లో 49% వాటా UPIదే.
- **PFMS (Public Financial Management System):** ప్రభుత్వ నిధుల వినియోగాన్ని పర్యవేక్షించే వ్యవస్థ. దీని ద్వారా ఇప్పటివరకు ₹49.09 లక్షల కోట్లు DBT ద్వారా బదిలీ అయ్యాయి.
- **ONDC (Open Network for Digital Commerce):** ఇ-కామర్స్ రంగంలో గుత్తాధిపత్యాన్ని తగ్గించి, చిన్న వ్యాపారులకు అవకాశం కల్పించే ఓపెన్ నెట్వర్క్.
- **GeM (Government eMarketplace):** ప్రభుత్వ సేకరణ (Procurement) కోసం డిజిటల్ ప్లాట్ఫారమ్.

B. పౌర సేవా ప్లాట్ఫారమ్లు (Citizen Services)

- **DigiLocker:** భౌతిక పత్రాల అవసరం లేకుండా డిజిటల్ పత్రాలను భద్రపరుచుకునే వాలెట్. (67.63 కోట్ల వినియోగదారులు).
- **UMANG:** కేంద్ర, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల 2,400కు పైగా సేవలను ఒకే యాప్ ద్వారా పొందవచ్చు.
- **e-Courts:** న్యాయ వ్యవస్థను డిజిటలైజ్ చేయడం. ప్రస్తుతం ఫేజ్-III (2023-2027) అమలవుతోంది.

C. ఆరోగ్యం & విద్య (Health & Education)

- **CoWIN:** ప్రపంచంలోనే అతిపెద్ద వ్యాక్సినేషన్ డ్రైవ్కు డిజిటల్ వెన్నెముక.
- **Ayushman Bharat Digital Mission (ABDM):** రోగుల ఆరోగ్య రికార్డులను డిజిటలైజ్ చేయడం.

- **DIKSHA:** పాఠశాల విద్య కోసం జాతీయ డిజిటల్ మౌలిక సదుపాయం. (566 కోట్ల లెర్నింగ్ సెషన్లు జరిగాయి).
- **eSanjeevani:** ఔలిమెడిసిన్ ద్వారా డాక్టర్ సంప్రదింపులు.

3. గ్లోబల్ డిజిటల్ డిప్లోమసీ (భారతదేశం - ప్రపంచ గురువు)

భారతదేశం తన DPI మోడల్‌ను ఇతర దేశాలతో పంచుకుంటోంది:

- **MoUs:** ఇండియా ప్లాక్ కోసం **24 దేశాలతో** ఒప్పందాలు జరిగాయి (ఉదా: సియోర్రా లియోన్, సురినామ్, కొలంబియా, బెజిల్ మొదలైనవి).
- **UPI గ్లోబల్:** ప్రస్తుతం **8 దేశాలలో** (UAE, సింగపూర్, భూటాన్, నేపాల్, శ్రీలంక, ఫ్రాన్స్, మారిషస్, ఖతార్) UPI సేవలు అందుబాటులో ఉన్నాయి.
- **Global DPI Repository:** 2023 G20 అధ్యక్షతన భారతదేశం దీనిని ప్రారంభించింది.
- **MOSIP:** ఓపెన్-సోర్స్ గుర్తింపు ప్లాట్‌ఫారమ్, దీనిని 25 కంటే ఎక్కువ దేశాలు పరిశీలిస్తున్నాయి.

పరీక్షా దృక్పథంలో ముఖ్యాంశాలు (Quick Revision)

అంశం	గణాంకాలు / విశేషం
Aadhaar Numbers	144 కోట్లు (మార్చి 2026)
Jan Dhan Deposits	₹2.94 లక్షల కోట్లు
5G Coverage	99.9% జిల్లాల్లో అందుబాటులో ఉంది
UPI Global Share	49% (రియల్-టైమ్ పేమెంట్స్‌లో)
DBT Savings	₹4.31 లక్షల కోట్లు (లీకేజీలను అరికట్టడం ద్వారా)
NAVYA Scheme	బాలికలకు నైపుణ్య శిక్షణ కోసం (2025లో ప్రారంభం)

భారతదేశ DPI కేవలం సాంకేతికత మాత్రమే కాదు, ఇది 'సాంఘిక మార్పుకు ఒక సాధనం'. "వసుధైవ కుటుంబకం" అనే భావనతో భారతదేశం తన డిజిటల్ విజయాలను ప్రపంచానికి పంచుతోంది.

మహిళా ఆర్థిక సాధికారత - కీలక ప్రభుత్వ పథకాలు (Exam Notes)

2047 నాటికి **వికసిత భారత్** లక్ష్య సాధనలో మహిళలను సమాన భాగస్వాములను చేయడం కోసం ప్రభుత్వం 'నారీ శక్తి' కి ప్రాధాన్యతనిస్తోంది.

1. ఆర్థిక భద్రత & పొదుపు (Financial Security)

- సుకన్య సమృద్ధి యోజన (SSY):
  - ప్రారంభం: 22 జనవరి 2015 (బేటీ బచావ్ - బేటీ పఢావ్ లో భాగం).
  - వడ్డీ రేటు: ఏటా 8.2% (చక్రవర్తి).
  - డిపాజిట్: కనిష్టంగా ₹250, గరిష్టంగా ₹1.5 లక్షలు (ఏడాదికి).
  - కాలపరిమితి: 15 ఏళ్ల పాటు పెట్టుబడి, 21 ఏళ్లకు మెచ్యూరిటీ.
  - ప్రయోజనం: అమ్మాయిల ఉన్నత విద్య మరియు వివాహం కోసం ఆర్థిక భద్రత. దీనిపై సెక్షన్ 80C కింద పన్ను మినహాయింపు ఉంటుంది.

2. గ్రామీణ జీవనోపాధి & సాంకేతికత (Rural Livelihoods & Tech)

- DAY-NRLM (దీన్ దయాల్ అంత్యోదయ యోజన):
  - గ్రామీణ మహిళలను స్వయం సహాయక సంఘాలు (SHGs) గా ఏర్పాటు చేయడం.
  - బ్యాంక్ సఖి, కృషి సఖి, పశు సఖి: గ్రామీణ స్థాయిలో బ్యాంకింగ్, వ్యవసాయం మరియు పశుసంవర్ధక సేవలు అందించే శిక్షణ పొందిన మహిళలు.

- విజయాలు: 10.05 కోట్ల మహిళలు 90.90 లక్షల SHGలలో సభ్యులుగా ఉన్నారు.
- నమో డ్రోన్ దీదీ యోజన (NaMo Drone Didi):
- లక్ష్యం: ఎంపిక చేసిన మహిళా SHGలకు డ్రోన్లను అందించడం.
- ఉపయోగం: ఎరువులు, పురుగుమందుల పిచికారీ కోసం డ్రోన్లను అద్దెకు ఇవ్వడం ద్వారా ఆదాయం పొందడం.
- సహాయం: డ్రోన్ ప్యాకేజీపై 80% (గరిష్టంగా ₹8 లక్షలు) కేంద్ర ఆర్థిక సహాయం.

3. మహిళా పారిశ్రామికవేత్తల ప్రోత్సాహం (Entrepreneurship)

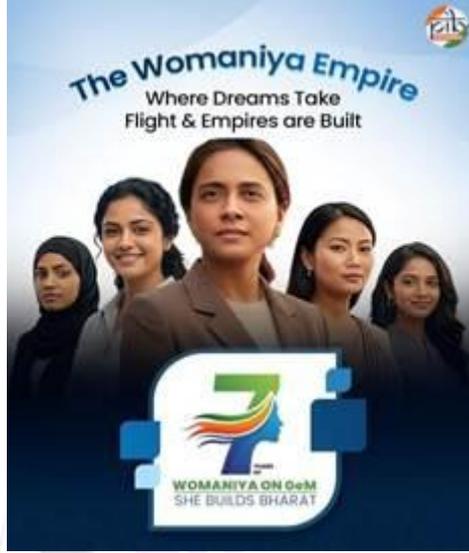

- లఖ్పతి దీదీ (Lakhpati Didi):
- లక్ష్యం: SHG మహిళల వార్షిక ఆదాయం కనీసం ₹1 లక్ష దాటేలా చేయడం.
- టార్గెట్: 6 కోట్ల మంది మహిళలను లఖ్పతి దీదీలుగా మార్చడం.
- SHE-Mart: 2026-27 బడ్జెట్లో ప్రతిపాదించబడింది. SHG ఉత్పత్తుల విక్రయం కోసం ప్రతి జిల్లాలో కమ్యూనిటీ రిటైల్ అవుట్లెట్ల ఏర్పాటు.
- వోమానియా (Womaniya):
- GeM (Government e-Marketplace) లో మహిళా పారిశ్రామికవేత్తల భాగస్వామ్యాన్ని పెంచడం.
- ప్రస్తుతం 2 లక్షలకు పైగా మహిళా సంస్థలు ₹80,000 కోట్ల విలువైన ఆర్డర్లను పొందాయి.

4. రుణ సదుపాయం & బ్యాంకింగ్ (Credit & Banking)

పథకం పేరు	ముఖ్య ఉద్దేశ్యం / ఫీచర్లు
PM ముద్రా యోజన (PMMY)	పూచీకత్తు లేని రుణాలు (Collateral-free). గరిష్ట పరిమితి ₹20 లక్షలకు (తరుణ్ ప్లస్ కేటగిరీ) పెంపు.
స్టాండ్-అప్ ఇండియా (Stand-Up India)	SC, ST మరియు మహిళలకు ₹10 లక్షల నుండి ₹1 కోటి వరకు బ్యాంక్ రుణాలు. ప్రతి బ్యాంక్ బ్రాంచ్ కనీసం ఒక మహిళకు రుణం ఇవ్వాలి.
PM జన్ ధన్ యోజన (PMJDY)	మహిళలకు సొంత బ్యాంక్ ఖాతా, ₹10,000 ఓవర్ డ్రాఫ్ట్ సౌకర్యం మరియు ₹2 లక్షల ప్రమాద బీమా.

పథకం పేరు	ముఖ్య ఉద్దేశ్యం / ఫీచర్లు
PM స్వనిధి (PM SVANidhi)	వీధి వ్యాపారులకు (ముఖ్యంగా మహిళలకు) మూలధన రుణాలు. దీని కాలపరిమితి మార్చి 2030 వరకు పొడిగించబడింది.

క్విక్ రివిజన్ పాయింట్స్ (Aspirants Focus)

1. నవ్య (NAVYA) మరియు డ్రోన్ దీదీ: ఇవి గ్రామీణ మహిళలను టెక్నాలజీ వైపు నడిపించే అత్యాధునిక పథకాలు.
2. ఆర్డర్ల విలువ: GeM లో మహిళల వాటా 4.7% కి చేరింది (లక్ష్యం 3% కంటే ఎక్కువ).
3. రుణాల రికార్డు: ముద్రా యోజనలో మెజారిటీ లబ్ధిదారులు మహిళలే.
4. లభ్యపతి దీదీ టార్గెట్: 6 కోట్ల మందికి శిక్షణ మరియు ఆర్థిక స్వావలంబన.

ఖేలో ఇండియా ట్రైబల్ గేమ్స్ (KITG) 2026 - ముఖ్యాంశాలు

భారతదేశంలోనే మొట్టమొదటిసారిగా గిరిజన క్రీడాకారుల కోసం ప్రత్యేకంగా నిర్వహించబడుతున్న క్రీడలు ఇవి.

1. నిర్వహణ వివరాలు:

- **తేదీలు:** మార్చి 25 నుండి ఏప్రిల్ 6, 2026 వరకు.
- **వేదిక (రాష్ట్రం):** ఛత్తీస్‌గఢ్.
- **వేదిక నగరాలు:** రాయ్‌పూర్, జగదల్‌పూర్ మరియు సర్గుజా.
- **ప్రకటించిన వారు:** డాక్టర్ మన్సుఖ్ మాండవీయ (కేంద్ర యువజన వ్యవహారాలు మరియు క్రీడల శాఖ మంత్రి).

2. క్రీడల వివరాలు:

• మొత్తం మెడల్ క్రీడలు (7):

1. అథ్లెటిక్స్ (Athletics)
2. ఫుట్‌బాల్ (Football)
3. హాకీ (Hockey)
4. వెయిట్‌లిఫ్టింగ్ (Weightlifting)
5. ఆర్చరీ/విలువిద్య (Archery)
6. స్విమ్మింగ్/ఈత (Swimming)
7. రెజ్లింగ్/కుస్తీ (Wrestling)

- **ప్రదర్శన క్రీడలు (Demonstration Sports - 2):** మల్లఖంబ్ మరియు కబడ్డీ.

3. అధికారిక చిహ్నాలు (Mascot & Theme):

- **మాస్కట్ (Mascot):** 'మోర్‌వీర్' (Morveer).
  - 'మోర్' అంటే ఛత్తీస్‌గఢ్ భాషలో 'మాది' అని, 'వీర్' అంటే ధైర్యవంతుడు అని అర్థం.
- **అసాన్‌మెంట్ వేదిక:** బిలాస్‌పూర్‌లోని లేట్ బి.ఆర్. యాదవ్ స్పోర్ట్స్ స్టేడియం.

4. ప్రాధాన్యత మరియు లక్ష్యాలు:

- **వికసిత్ భారత్ 2047:** ఈ లక్ష్యంలో భాగంగా గిరిజన ప్రాంతాల్లోని ప్రతిభను వెలికితీయడం.
- **ఫేలో ఇండియా స్కీమ్:** ఇది కేంద్ర ప్రభుత్వపు 'ఫాగ్షిప్ సెంట్రల్ సెక్టార్ స్కీమ్'.
- **జాతీయ ప్రాముఖ్యత:** 2020లో ఫేలో ఇండియా క్రీడలను 'జాతీయ ప్రాముఖ్యత కలిగిన ఈవెంట్' (Event of National Importance) గా ప్రకటించారు.
- **నిర్వహణ సంస్థలు:** కేంద్ర క్రీడల మంత్రిత్వ శాఖ, స్పోర్ట్స్ అథారిటీ ఆఫ్ ఇండియా (SAI), ఇండియన్ ఒలింపిక్ అసోసియేషన్ మరియు ఛత్తీస్ గఢ్ రాష్ట్ర ప్రభుత్వం సంయుక్తంగా నిర్వహిస్తున్నాయి.

పరీక్షా దృక్కోణంలో క్వీక్ రివిజన్ పాయింట్స్:

అంశం	వివరాలు
మొదటి ఎడిషన్ వేదిక	ఛత్తీస్ గఢ్ (Raipur, Jagdalpur, Sarguja)
మాస్కట్ పేరు	మోర్వీర్ (Morveer)
మొత్తం మెడల్ ఈవెంట్స్	7
నిర్వాహక మంత్రిత్వ శాఖ	కేంద్ర యువజన వ్యవహారాలు మరియు క్రీడల మంత్రిత్వ శాఖ
ముఖ్య ఉద్దేశ్యం	గిరిజన క్రీడాకారుల ప్రతిభను జాతీయ స్థాయికి చేర్చడం

G-SPIDER: పట్టణ పారిశుధ్యంలో AI విప్లవం (Exam Notes)

స్వచ్ఛ భారత్ మిషన్ - అర్బన్ 2.0 (SBM-U 2.0) లో భాగంగా, కేరళలోని తిరువనంతపురం మున్సిపల్ కార్పొరేషన్ దేశంలోనే మొట్టమొదటిసారిగా 'G-SPIDER' అనే AI ఆధారిత రోబోను కాలువల శుభ్రత కోసం ప్రవేశపెట్టింది.

1. G-SPIDER అంటే ఏమిటి?

- ఇది ఒక **AI-Powered Robotic Canal-Cleaning System**.
- **తయారీ:** కేరళకు చెందిన **జెనరోబోటిక్ ఇన్నోవేషన్స్ (Genrobotic Innovations)**. (గతంలో మాన్యువల్ స్కావెంజింగ్‌ను అరికట్టడానికి వీరు 'బాండికూట్' అనే రోబోను తయారు చేశారు).
- **సాంకేతికత:** ఇది **కేబుల్-డ్రైవెన్ పారలల్ రోబోటిక్స్ (CDPR)** ఆర్కిటెక్చర్ మరియు AI విజన్ సెన్సార్లపై పనిచేస్తుంది.

2. ప్రధాన లక్ష్యాలు:

- **మాన్యువల్ స్కావెంజింగ్ నిర్మూలన:** మనుషులు ప్రమాదకరమైన మురుగు కాలువల్లోకి దిగే అవసరం లేకుండా చేయడం.
- **కార్మికుల భద్రత:** విష వాయువులు, కలుషిత నీటి నుండి పారిశుధ్య కార్మికులను రక్షించడం.
- **అడ్డంకుల తొలగింపు:** తిరువనంతపురంలోని **అమయిజాంచన్ (Amayizhanchan)** కాలువ వంటి అత్యంత ఇరుకైన, లోతైన ప్రాంతాల్లో పేరుకుపోయిన వ్యర్థాలను తొలగించడం.

3. రోబోట్ ప్రత్యేకతలు (Key Technical Features):

- **బయోమిమెటిక్ క్లా (Biomimetic Claw):** ఇది ప్లాస్టిక్, ఇనుప ముక్కలు వంటి ఏ రకమైన వ్యర్థాలనైనా గట్టిగా పట్టుకోగలదు.
- **AI విజన్:** కాలువ నీటి ప్రవాహం మరియు వ్యర్థాల రకాన్ని బట్టి ఇది తన పనితీరును స్వయంగా మార్చుకోగలదు.
- **హ్యాండెడ్-ఫ్రీ ప్రాసెస్:** వ్యర్థాలను గుర్తించడం నుండి వాటిని నేరుగా చెత్త వాహనాల్లోకి వేసే వరకు మొత్తం ప్రక్రియ మనుషుల ప్రమేయం లేకుండా జరుగుతుంది.

4. ప్రాధాన్యత (Significance):

- **పట్టణ వరదల నివారణ:** కాలువలను క్రమం తప్పకుండా శుభ్రం చేయడం వల్ల మురుగునీరు సాఫీగా సాగి, పట్టణాల్లో వరద ముప్పు తగ్గుతుంది.
- **సుస్థిర అభివృద్ధి:** సాంకేతికతను సామాజిక సంక్షేమంతో (కార్మికుల గౌరవం మరియు భద్రత) జోడించడం.
- **ప్రతిరూపం (Scalability):** ఈ మోడల్‌ను దేశవ్యాప్తంగా ఉన్న ఇతర నగరాల్లో కూడా అమలు చేసే అవకాశం ఉంది.

పరీక్షా దృక్పథంలో క్విక్ రివిజన్ పాయింట్స్:

అంశం	వివరాలు
రోబోట్ పేరు	G-SPIDER
నిర్వహిస్తున్న నగరం	తిరువనంతపురం (కేరళ)
అమలు చేస్తున్న మిషన్	స్వచ్ఛ భారత్ మిషన్ - అర్బన్ 2.0

అంశం	వివరాలు
తయారీ సంస్థ	జెనరోటిక్ ఇనోవేషన్స్ (Genrobotic Innovations)
కీలక సాంకేతికత	ఆర్టిఫిషియల్ ఇంటెలిజెన్స్ (AI) & CDPR

"సెక్యూలజీ ఫర్ సోషల్ గుడ్" (సామాజిక ప్రయోజనం కోసం సాంకేతికత) అనే అంశంపై మెయిన్స్ వ్యాసాలు రాసేటప్పుడు ఈ G-SPIDER ఉదాహరణను ఉపయోగించవచ్చు.

CISF 57వ ఆవిర్భావ దినోత్సవం (2026) - కీలక అంశాలు

కేంద్ర పారిశ్రామిక భద్రతా దళం (CISF) తన 56 ఏళ్ల ప్రస్థానాన్ని పూర్తి చేసుకుని 57వ ఆవిర్భావ దినోత్సవాన్ని జరుపుకుంది. ఈ సందర్భంగా కేంద్ర హోం మంత్రి అమిత్ షా పలు కీలక ప్రకటనలు చేశారు.

1. ప్రధాన వేదిక:

- **ప్రాంతం:** ముందలి (Mundali), ఒడిశా.
- **ముఖ్య అతిథి:** కేంద్ర హోం మరియు సహకార శాఖ మంత్రి శ్రీ అమిత్ షా.

2. కొత్త బాధ్యతలు & విస్తరణ:

- **ఓడరేవుల భద్రత (Port Security):** దేశంలోని అన్ని ప్రధాన ఓడరేవుల భద్రతా బాధ్యతలను ఇకపై CISF కి అప్పగించాలని కేంద్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది.
- **డ్రోన్ సెక్యూరిటీ:** డ్రోన్ భద్రతకు సంబంధించి దేశంలో **నోడల్ ఏజెన్సీ**గా CISF ను నియమించారు.
- **హైబ్రిడ్ మోడల్:** ప్రైవేట్ పారిశ్రామిక సంస్థలకు కూడా అత్యధునిక సాంకేతికతతో కూడిన భద్రతను 'హైబ్రిడ్ మోడల్'లో CISF అందించనుంది.
- **ముఖ్యమైన ఇన్నావేషన్లు:** ప్రస్తుతం దేశవ్యాప్తంగా 70 విమానాశ్రయాలు సహా 361 కీలక సంస్థలకు CISF భద్రత కల్పిస్తోంది.

3. నకస్సలిజం నిర్మూలన లక్ష్యం:

- గడువు: మార్చి 31, 2026 నాటికి భారతదేశాన్ని సంపూర్ణంగా నకస్సలిజం రహిత దేశంగా మార్చాలని కేంద్ర ప్రభుత్వం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.
- రెడ్ కారిడార్: తిరుపతి నుండి నేపాల్లోని పశుపతినాథ్ ఆలయం వరకు నకస్సలైట్లు కలలుగన్న 'రెడ్ కారిడార్'ను భద్రతా దళాలు పూర్తిగా అడ్డుకున్నాయని మంత్రి పేర్కొన్నారు.

4. మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధి:

- బడ్జెట్: ₹890 కోట్ల వ్యయంతో ప్రాజెక్టులు.
- శంకుస్థాపన: కామరూప్ (అస్సాం), నాసిక్ (మహారాష్ట్ర), మరియు సెహోర్ (మధ్యప్రదేశ్) లలో నివాస సముదాయాల నిర్మాణానికి శంకుస్థాపన.
- ప్రారంభోత్సవం: రాజర్థత్ (కోల్కతా) మరియు ఢిల్లీలోని నివాస సముదాయాల ప్రారంభం.
- ప్రచురణ: CISF వార్షిక పత్రిక 'సెంటినెల్' (Sentinel) విడుదల.

పరీక్షా దృక్పథంలో క్విక్ రివిజన్ పాయింట్స్:

అంశం	వివరాలు
CISF స్థాపన	1969
57వ రైజింగ్ డే వేదిక	ముందలి, ఒడిశా
డ్రాన్ సెక్యూరిటీ నోడల్ ఏజెన్సీ	CISF
నకస్సలిజం అంతానికి డెడ్ లైన్	మార్చి 31, 2026

అంశం	వివరాలు
వికసిత్ భారత్ లక్ష్యం	2047 నాటికి సంపూర్ణ అభివృద్ధి
వార్షిక పత్రిక పేరు	సెంటినెల్ (Sentinel)

భారతదేశం 2027 నాటికి ప్రపంచంలోనే 3వ అతిపెద్ద ఆర్థిక వ్యవస్థగా ఎదగాలన్న లక్ష్యంలో పారిశ్రామిక భద్రత కల్పించడం ద్వారా CISF ఒక 'ఉత్ప్రేరకం' (Catalyst) గా పనిచేస్తోంది.

ఢిల్లీ అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులు (మార్చి 2026) - కీలక అంశాలు

ప్రధాని నరేంద్ర మోదీ ఢిల్లీలో సుమారు ₹33,500 కోట్ల విలువైన వివిధ అభివృద్ధి పనులకు శంకుస్థాపన మరియు ప్రారంభోత్సవాలు చేయనున్నారు.

1. ఢిల్లీ మెట్రో విస్తరణ (Delhi Metro Expansion):

మొత్తం ₹18,300 కోట్ల విలువైన మెట్రో ప్రాజెక్టులు ఇందులో ఉన్నాయి.

- **ప్రారంభించనున్న కారిడార్లు:**
    - **పింక్ లైన్:** మజిస్ పార్క్ - మాజ్ పూర్ బాబర్ పూర్ (12.3 కి.మీ).
    - **మెజెంటా లైన్:** దీపాలి చౌక్ - మజిస్ పార్క్ (9.9 కి.మీ).
  - **ఫేజ్ V-A (Phase 5-A) శంకుస్థాపన:**
    - మూడు కొత్త కారిడార్లకు (16.10 కి.మీ) పునాది రాయి వేయనున్నారు.
1. ఆర్.కె. ఆశ్రమ్ మార్గ్ - ఇంద్రప్రస్థ.
  2. ఏరోసిటీ - ఇందిరా గాంధీ ఎయిర్పోర్ట్ టెర్మినల్-1.
  3. తుగ్లకాబాద్ - కాళింది కుంజ్.

2. GPRA పునరాభివృద్ధి ప్రణాళిక (GPRA Redevelopment Plan):

ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల కోసం ఆధునిక వసతి కల్పించే లక్ష్యంతో ₹15,200 కోట్ల ప్రాజెక్టులు చేపట్టారు.

- **ప్రాంతాలు:** సరోజినీ నగర్, నేతాజీ నగర్, కస్తూర్బా నగర్ మరియు శ్రీనివాస్ పురి.
- **ముఖ్య విశేషం:** దీనిని 'సెల్ఫ్-సస్టైనింగ్ ఫైనాన్సియల్ మోడల్' (Self-sustaining Financial Model) ద్వారా నిర్మించారు. అంటే ప్రభుత్వ ఖజానాపై భారం పడకుండా, కొంత భాగాన్ని వాణిజ్యపరంగా నగదు రూపంలోకి మార్చడం (Monetization) ద్వారా నిధులు సేకరించారు.
- **వసతులు:** 9,350 ఆధునిక ఫ్లాట్లు మరియు 48 లక్షల చదరపు అడుగుల కార్యాలయ స్థలం ఏర్పాటు.

పరీక్షా దృక్పథంలో క్విక్ రివిజన్ పాయింట్స్:

అంశం	వివరాలు
మొత్తం ప్రాజెక్టుల విలువ	₹33,500 కోట్లు
మెట్రో ప్రాజెక్టుల విలువ	₹18,300 కోట్లు
కొత్త మెట్రో ఫేజ్	ఫేజ్ V-A (Phase 5-A)
GPRA అంటే ఏమిటి?	General Pool Residential Accommodation
నిధుల సేకరణ నమూనా	సెల్ఫ్-సస్టెనబుల్ ఫైనాన్సియల్ మోడల్
ప్రయోజనం	మెరుగైన రవాణా సౌకర్యం మరియు ఆధునిక ప్రభుత్వ మౌలిక సదుపాయాలు

ఢిల్లీ మెట్రో ఫేజ్ 5-A విస్తరణ ద్వారా నోయిడా, సాత్ ఢిల్లీ మరియు ఎయిర్పోర్ట్ మధ్య కనెక్టివిటీ గణనీయంగా పెరుగుతుంది. అలాగే, పర్యావరణ అనుకూలమైన మరియు ఆర్థికంగా స్వయం సమృద్ధి కలిగిన మౌలిక సదుపాయాల కల్పనకు GPRA ప్రాజెక్ట్ ఒక ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది.